

CZU: 159.923:356.168:159.93

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7408588>

INTERFERENȚE DINTRE PREDISPOZIȚIA SPRE RISC, NEVOIA DE A CĂUTA SENZAȚII TARI ȘI TRĂSĂTURILE DE PERSONALITATE LA PARAȘUTIȘTI

Galina PRAVIȚCHI, Olga AXENTII

Universitatea de Stat din Moldova

Cercetarea predispoziției spre risc și a nevoii de a căuta senzații tari la parașutiști este deosebit de actuală și importantă în contextul în care în Republica Moldova se atestă o creștere considerabilă a numărului de persoane care practică acest tip de sport. Parașutismul reprezintă o activitate ce implică un nivel ridicat de risc pentru viața umană, deoarece presupune anumite abilități și cunoștințe tehnice într-un domeniu restrâns, care nu sunt cunoscute publicului larg, statisticile demonstrând că accidentele fatale care au avut loc în urma practicării acestui sport sunt datorate erorii umane și eșecului de a gestiona situația, și nu problemelor tehnicii utilizate. Astfel, o analiză mai aprofundată asupra relațiilor dintre risc, nevoia de a trăi senzații tari și trăsăturile de personalitate a celor care practică parașutismul poate contribui la prevenirea și diminuarea aspectelor ce influențează siguranța și sănătatea fizică/psihică a sportivilor parașutiști.

Cuvinte-cheie: risc, senzații tari, trăsături, personalitate, parașutism.

INTERFERENCES BETWEEN RISK DISPOSITION, NEED FOR THRILLS AND PERSONALITY TRAITS IN PARACHUTISTS

The research of the predisposition to risk and the need to seek thrills in parachutists is particularly current and important in the context where in the Republic of Moldova there is a considerable increase in the number of people who practice this type of sport. Parachuting is an activity that involves a high level of risk to human life, as it requires certain skills and technical knowledge in a restricted field, which are not known to the general public, statistics proving that the fatal accidents that occurred following the practice of this sport are due to human error and failure to manage the situation and not to problems with the technique used. Thus, a more in-depth analysis of the relationships between risk, the need to experience thrills and the personality traits of those who practice parachuting, can contribute to the prevention and reduction of aspects that influence the safety and physical/mental health of parachuting athletes.

Keywords: risk, strong sensations, features, personality, skydiving.

Introducere

Din punct de vedere psihologic, riscul este în esență un construct subiectiv ce se referă la posibilitatea ca ceva rău să se producă într-o anumită situație, provocând o anumită pierdere. Modul în care persoanele percep această amenințare posibilă și modul în care reacționează în fața amenințării depind de mulți factori: structura de personalitate, atitudinile personale, dispoziția de moment, specificitatea situației, comportamentele obișnuite etc. Întrucât fiecare persoană este unică, același risc va fi perceput diferit de doi sau mai mulți indivizi. Capacitatea de a discerne riscul presupune ca un individ anume să identifice o amenințare posibilă, ceea ce nu se întâmplă mereu. Perceperea riscului se află în strânsă legătură cu toleranța la risc, adică acea capacitate a unui individ de a accepta un anumit nivel de risc. Nivelul de toleranță la risc sau nivelul de acceptare a riscului reprezintă și el un prag subiectiv care poate fi foarte diferit de la o persoană la alta. Studiile din psihologie sugerează că programele de intervenție menite să descurajeze asumarea riscurilor trebuie să abordeze atât perceperea, cât și tolerarea riscului [5].

Conceptualizarea și înțelegerea riscului poate fi mai dificilă din cauza varietății de situații în care riscul poate apărea, iar definiția riscului este mai ambiguă sau mai clară în funcție de contextul la care se face referire [11].

Definițiile științifice ale riscului fac în general referire la o măsură a probabilității și a gravității efectelor adverse, riscul fiind un calcul a cât de probabil este un incident să apară, iar în cazul în care acesta apare, cât de severe ar fi consecințele. Deși nu există o concordanță deplină între definițiile date de diverși cercetători, cele mai multe accepțiuni coincid cu definițiile din dicționare și se referă la sensul general al riscului, asupra cărora majoritatea cercetătorilor cad de acord: a) consecințele negative sau pierderile; b) valoarea sau semnificația acestor pierderi; c) nesiguranța asociată acestor consecințe sau pierderi [5].

Cea mai cunoscută paradigmă care elucidează modul în care persoanele percep subiectiv riscul pornind de la caracteristicile obiective ale acestuia este *Modelul psihometric* propus de Fischhoff și colaboratorii săi. Modelul se bazează pe mai multe scale bipolare explicative de tip nou-vechi, voluntar-involuntar. În varianta inițială, modelul propunea 9 astfel de scale, însă pe parcurs numărul lor s-a dublat. Participanții trebuie să evalueze mai multe riscuri pe fiecare din aceste scale. Studiile arată că în cele mai multe cazuri sunt suficienți până la trei factori pentru a explica în jur de 80% din varianța modelului. Aceștia sunt de obicei: noutatea amenințării, groaza provocată și numărul persoanelor expuse la risc. Acești factori pot prezice de asemenea 70% din varianța riscului perceput sau a riscului tolerat în modele de regresie multiplă. Totuși, acest model ignoră un aspect important – riscurile nenaturale și imorale, care fac trimitere la acțiunile iresponsabile ale oamenilor [6].

O altă teorie care încearcă să furnizeze explicații distale, indirect legate de perceperea riscului, este teoria culturală a percepției riscului propusă de Douglas și Wildavsky, validată într-o serie de studii inițiate de Wildavsky și Dake. Teoria postulează că există patru tipuri de oameni și că fiecare tip este predispus să fie preocupat de un anumit tip de risc: egalitarii (tehnologie și mediu), individualiștii (conflicte armate și riscuri economice), ierarhiștii (lege și ordine) și fataliștii (alte riscuri care exclud domeniile anterioare). Potrivit autorilor, aceste patru tipuri reflectă într-un mod abstract influența contextului social asupra individului, el modelând în timp credințele personale. Deși riscurile presupun, pe de o parte, o potențială amenințare ale cărei consecințe negative provoacă emoții negative, de obicei frică, riscurile presupun întotdeauna și un beneficiu sau câștig. Perceperea riscului poate fi însoțită de emoții pozitive, precum bucuria, acestea din urmă explicând de ce unele persoane sunt foarte tentate să-și asume riscul [5].

În literatura de specialitate atestăm teoria homeostazică a riscului care reflectă adaptarea comportamentală în fața riscurilor percepute. Aceasta afirmă că oamenii tind să accepte mai mult riscul atunci când au un sentiment mare de siguranță [7]. Astfel, indivizii își ajustează comportamentul nivelului de asumare a riscurilor în funcție de măsurile de siguranță care sunt în vigoare. Teoria gravitează în jurul conceptelor de risc permanent și risc tolerat, iar comportamentul persoanei este rezultatul raportului dintre cele două. Risc-țintă reprezintă nivelul de risc tolerat și provine din analiza cost-beneficiu a alternativelor comportamentale, fiind determinat de patru categorii de factori motivaționali:

- a) avantajele așteptate de la alternativa riscantă a comportamentului;
- b) costurile preconizate ale comportamentului nonriscant;
- c) beneficiile preconizate pentru comportamentul prudent;
- d) costurile preconizate ale comportamentului riscant.

Rothengatter subliniază că teoria homeostazică a riscului este în esență o teorie motivațională. Importanța factorilor motivaționali derivă din așteptările individului atunci când analizează rezultatele posibile ale comportamentelor riscante și nonriscante și valoarea lor subiectivă. Factorii motivaționali care determină nivelul de risc tolerat sunt puși în balanță cu nivelul individual al riscului și cu măsurile preventive deja existente împotriva acestui risc. Ceea ce rezultă este un comportament în continuă adaptare. Teoria preconizează că indivizii își ajustează permanent comportamentul, astfel încât riscul perceput să fie în conformitate cu nivelul lor individual de risc tolerat. De exemplu, conform teoriei homeostazice a riscului, introducerea unor măsuri tehnice de siguranță în autovehicol (centură de siguranță, airbaguri, sisteme de asistare etc.) încurajează, de fapt, șoferii să se angajeze mai mult în comportamente riscante, deoarece se simt protejați în autovehicol și percep un nivel mai redus de risc [8].

Conceptul de căutare a senzațiilor tari este explicat ca fiind o trăsătură definită prin căutarea unor senzații și experiențe variate, noi, complexe și intense și dorința de asumare a riscurilor fizice, sociale, legale și financiare de dragul unei astfel de experiențe [9].

Unii autori au echivalat căutarea senzațiilor tari cu „căutarea riscului”. Cu toate acestea, definiția de mai sus subliniază „dorința” de a-și asuma riscuri pentru recompensele calităților primare ale stimulării valoroase, cum ar fi noutatea și intensitatea. Alții au echivalat trăsătura cu „căutarea senzațiilor tari”. Căutarea senzațiilor este identificată cu un tip de căutare a senzațiilor care implică activități cu un risc fizic primar. Nu toate tipurile de căutare a senzațiilor implică riscuri. Preferințele de divertisment, de exemplu, pot implica excitație prin experiență senzorială sau indirectă, dar nu există niciun risc perceput [10].

Personalitatea este unul dintre cele mai importante și mai studiate concepte în literatura de specialitate, existând o mulțime de opinii, teorii și păreri. Un aport considerabil în domeniul psihologiei personalității a adus Gordon Allport, fiind primul interesat de personalitatea umană în afara zonei clinice și de psihopatologie, interesat în primul rând de studierea empirică a personalității. În elaborarea teoriei sale, Allport a plecat de la premisa că fiecare individ este caracterizat de un model unic de personalitate, iar psihologia ar trebui să se concentreze pe studiul acestei unicități, punând accentul pe studierea diferențelor dintre persoane.

Potrivit lui Allport, psihologia personalității reprezintă studiul persoanei umane. El a definit personalitatea ca fiind organizarea dinamică în cadrul individului a acelor sisteme psihofizice care determină adaptarea unică la mediul său. În teoria lui Allport, caracterul de unitar și cel de întreg al persoanei sunt cel mai bine explicate prin conceptul de sine, care este format din toate acele aspecte ale personalității care îi oferă acesteia caracterul de tot unitar. Conform autorului, Sinele este format din opt dimensiuni, fiecare dintre ele făcându-și apariția într-un anumit punct al dezvoltării individuale, acestea sunt: sentimentul sinelui corporal, identitatea de sine, stima de sine, extensia sinelui, imaginea de sine, sinele rațional, lupta pentru atingerea obiectivelor și sentimentul de sine unificator ce reprezintă pe de-a întregul caracterul unitar al persoanei care este în continuă schimbare și transformare pe întreaga existență a individului [3].

Metodologia cercetării

Scopul cercetării rezidă în studierea relației dintre predispoziția spre risc, nevoia de a căuta senzații tari și trăsăturile de personalitate la parașutiști.

Eșantionul cercetării a fost constituit din 76 de persoane, dintre care 33 reprezintă sportivi parașutiști, 14 reprezintă persoanele care au încercat cel puțin o dată un salt cu parașuta și 29 reprezintă persoanele care nu au încercat niciodată acest sport extrem. Selectarea eșantionului s-a făcut ținându-se cont de apartenența la grupurile menționate anterior. Subiecții implicați în cercetare au vârsta cuprinsă între 19 și 60 de ani.

În vederea realizării scopului propus, am elaborat următoarea **ipoteză**:

I. Există o relație între predispoziția spre risc, nevoia de a căuta senzații tari și trăsăturile de personalitate la persoanele care practică parașutismul.

Pentru a verifica ipoteza demersului științific propus, a fost realizată o cercetare cu caracter constatativ. În vederea determinării relației dintre predispoziția spre risc, nevoia de a căuta senzații tari și trăsăturile de personalitate, au fost aplicate următoarele metode psihodiagnostice: *Chestionarul 16 Factori de personalitate* (după Cattell), *Chestionarul de diagnosticare a predispoziției spre risc* (după Schubert), *Chestionarul de diagnosticare a nevoii de căutare a senzațiilor tari* (după M.Zuckerman).

Chestionarul de diagnosticare a predispoziției spre risc, după M.Schubert, permite aprecierea gradului de pregătire pentru risc, care este înțeles ca o acțiune de noroc în speranța unui deznodământ fericit sau ca un posibil pericol, ca o acțiune efectuată în condiții de incertitudine. Chestionarul este alcătuit din 25 de întrebări, la care sunt propuse spre alegere 5 variante de răspuns. Interpretarea rezultatelor se realizează prin calcularea numărului de puncte și raportarea pe o scară continuă ca abatere de la medie. Răspunsurile pozitive indică o tendință de asumare a riscurilor.

Chestionarul de diagnosticare a nevoii de căutare a senzațiilor tari, după M.Zuckerman, este folosit pentru a identifica nivelul de nevoie a persoanelor pentru diverse tipuri de senzații tari. Chestionarul cuprinde 16 afirmații perechi, respondentului i se propune să aleagă pentru fiecare item doar una din cele două afirmații, cea care este mai potrivită pentru el.

Chestionarul 16 Factori de personalitate, după R.B. Cattell, măsoară 16 factori primari ai personalității, factori identificați de autor în urma cercetărilor și studiilor experimentale. Chestionarul este alcătuit din 187 de întrebări care urmăresc evidențierea a 16 trăsături de personalitate (factori de personalitate de prim ordin), plus patru factori de personalitate de ordinul doi (cordialitate, raționament, stabilitate emoțională, dominație, vivacitate, forța conștiinței, îndrăzneală socială, sensibilitate, vigilență, abstractizare, directivitate, aprehensiune, deschidere spre schimbare, încredere în sine, perfecționism, tensiune, anxietate, extraversiune, rigiditate, independență).

Rezultate și discuții

Rezultatele obținute pentru manifestarea predispoziției spre risc la subiecții cercetării sunt prezentate în figura ce urmează.

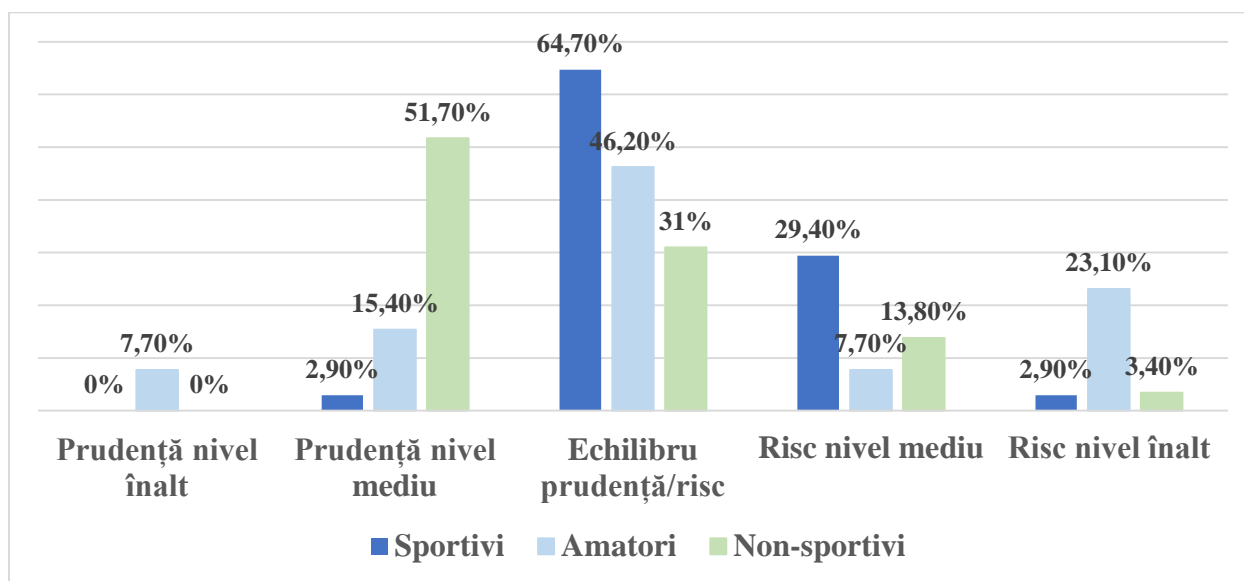

Fig.1. Manifestarea nivelului predispoziției spre risc la subiecții cercetării.

Astfel, analizând figura prezentată mai sus atestăm că cei mai mulți dintre subiecții din grupul de sportivi 64,70% (22 persoane din 33) manifestă un nivel echilibrat între prudență și risc. O posibilă explicație a rezultatelor obținute ar fi faptul că aceste persoane practică parașutismul deja de mult timp, salturile cu parașuta nu reprezintă o noutate pentru ele, astfel încât au reușit în timp să înțeleagă care este costul riscului și cum să dezvolte un nivel de prudență capabil să compenseze riscul pe care și-l asumă pentru a putea continua acest tip de sport. De asemenea, faptul că au în spate un număr considerabil de salturi cu parașuta a făcut posibilă dezvoltarea anumitor abilități și dobândirea cunoștințelor mai complexe vizavi de strategiile și atitudinile care trebuie adoptate în situațiile ce intervin pe parcursul zborului. Atât timp cât parașutismul face parte din categoria sporturilor extreme, acesta apriori implică anumite riscuri, iar oamenii care îl adoptă au de ales între a practica și a dezvolta paralel un nivel de prudență (în caz contrar consecințele fiind fatale), fie a nu-l practica deloc. Experiența acumulată presupune și lecțiile învățate din situațiile excepționale și tragerea unor concluzii în urma accidentelor care au avut loc, făcându-se o analiză detaliată a consecințelor riscului pe care și l-au asumat.

În continuare, sunt prezentate rezultatele obținute pentru manifestarea nevoii de a trăi senzații tari.

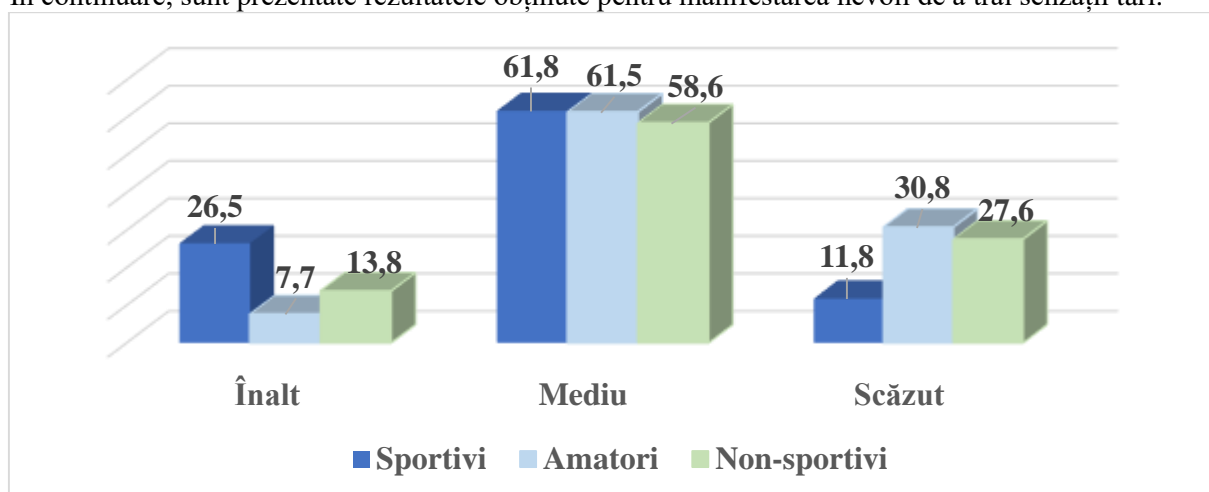

Fig.2. Manifestarea nivelului nevoii de a trăi senzații tari la subiecții cercetării.

Astfel, observăm că atât în grupul de amatori, cât și în grupul de non-sportivi, predomină un nivel mediu al nevoii de a trăi senzații tari. Rezultatele obținute pot fi explicate prin referire la studiul realizat de Agnieszka

Boldak, care demonstrează faptul că persoanele care au nevoie de senzații tind să accepte un anumit risc ca un posibil rezultat al asigurării unui nivel optim de excitație. Aceste persoane le place să fie implicate în activități și situații care au elemente de noutate și stimulare și care le satisfac nevoile hedoniste. Astfel de persoane adesea nu acordă atenție dacă comportamentul lor este aprobat social; totuși, acest lucru nu înseamnă că cei care caută senzații întreprind întotdeauna activități care depășesc sau abia se încadrează în limitele legilor, normelor sociale sau morale. Un nivel satisfăcător de stimulare poate fi atins prin selectarea unor stiluri de viață și relații sociale sau profesii extrem de stimulatoare, cum ar fi cele ale unui soldat al forțelor speciale, salvamontist sau pompier. În acest caz, putem presupune că parașutiștii își alimentează nevoia de senzații din activitatea sportivă, iar persoanele care fac parte din grupul de amatori și non-sportivi au de asemenea o nevoie sporită de a trăi senzații tari, dar au ales alte metode sau surse care le-ar oferi aceste senzații intense [4].

Ca continuitate a demersului de cercetare ne-am propus identificarea relației dintre predispoziția spre risc, nevoia de a trăi senzații tari și trăsăturile de personalitate la parașutiști. În acest sens am utilizat coeficientul de corelație simplă r (Bravais-Pearson), valorile cărora sunt prezentate în tabelul ce urmează.

Tabel

Relația dintre trăsăturile de personalitate și nevoia de a trăi senzații tari la parașutiști

Trăsături de personalitate	Nevoia de a trăi senzații tari	
	Coeficient de corelație	Prag de semnificație
F Vivacitate	$r=,407$	$p=,017$
N Directivitate	$r=-,460$	$p=,006$
F2 Extraversiune	$r=,397$	$p=,020$

Analizând rezultatele prezentate în tabelul de mai sus, evidențiem o relație cu sens pozitiv ($r=,407$; $p=,017$) între *nevoia de a trăi senzații tari* și *vivacitate*. Astfel, constatăm o legătură direct proporțională între variabilele cercetării. Odată cu creșterea nevoii de a trăi senzații tari persoanele se vor manifesta prin expresivitate, impulsivitate, mult dinamism și dorința de a fi permanent implicate în diverse acțiuni.

Rezultatele sugerează faptul că expresivitatea este caracteristică persoanelor foarte energice, ceea ce, pe de o parte, le determină să fie implicate în multiple activități, iar, pe de altă parte, înseși aceste activități le încarcă din nou, oferindu-le multiple emoții și senzații. Astfel, parașutiștii se exprimă prin intermediul sportului; totodată, în cadrul salturilor au parte de multă adrenalină și dopamină care le creează o stare de bine și îi condiționează să revină la salturile cu parașuta chiar dacă acestea implică un risc major. Potrivit lui H.B. Cattell, persoanele care obțin un scor înalt pentru această trăsătură sunt orientate spre interacțiunea cu ceilalți, foarte comunicative, care pot oferi o multitudine de soluții la o problemă, sunt active și uneori pot ajunge în situații cu predispoziție spre risc.

O relație semnificativă cu sens negativ ($r=-,460$; $p=,006$) a fost identificată între *nevoia de a trăi senzații tari* și *directivitate*. Astfel, cu cât o persoană are nevoie de a trăi senzații tari, cu atât este mai spontană, fiind influențată și ghidată de emoții. Aceste rezultate pot fi explicate prin faptul că anume necesitatea de senzații noi determină persoana să fie mai directă, să se manifeste astfel încât să-și satisfacă nevoia de senzații. În privința parașutiștilor, se evidențiază faptul că au găsit o cale directă spre dobândirea acestor senzații.

De asemenea, s-a constatat o relație semnificativă cu sens pozitiv ($r=,397$; $p=,020$) între *nevoia de a trăi senzații tari* și *extraversiune*. Odată cu nevoia de a trăi senzații tari va crește și extraversiunea, ceea ce presupune multă expresivitate, acțiune, rapiditate, implicare și energie. Persoanele extraverte tind să fie active, pozitive, sociabile, prietenoase și implicate în multiple activități care presupun interacțiune și mișcare.

În același rând, observăm că nu există corelații între nevoia de a trăi senzații și celelalte scale ale chestionarului de personalitate (A, B, C, E, G, H, I, L, M, O, Q1, Q2, Q3, Q4, F1, F3, F4), rezultate ce pot fi explicate prin eșantionul mic de cercetare, dar și prin faptul că necesitatea de a trăi senzații este o latură mai mult decât determinată doar de factorii de personalitate. Astfel, este posibil ca, indiferent de trăsăturile de personalitate pe care le are o persoană, aceasta poate simți necesitatea de a trăi senzații tari și le poate obține din diverse activități.

Cercetarea relației dintre predispoziția spre risc, nevoia de a căuta senzații tari și trăsăturile de personalitate la parașutiști poate fi sintetizată în următoarele **concluzii**:

1. Riscul reprezintă o probabilitate a unei pierderi, o posibilitate ca ceva rău să se producă într-o anumită situație. Predispoziția spre risc reprezintă o calitate personală a unui individ asociată cu trăsături de caracter, precum: tendința de a domina, impulsivitatea, dorința de a obține succes, independența. Aceasta este capacitatea unei persoane de a lua decizii riscante, nefiindu-i frică să piardă beneficiile materiale sau spirituale existente de dragul a ceva mai mult.
2. Conceptul de căutare a senzațiilor este definit ca o trăsătură ce vizează căutarea unor experiențe variate, noi, complexe și intense și dorința de asumare a riscurilor fizice, sociale, legale și financiare de dragul unor astfel de experiențe.
3. Personalitatea umană este reflectată în mare parte de trăsăturile personale care au principalul scop de a putea distinge comportamentul unei persoane față de al altora, reflectând caracteristicile sale unice și individuale.
4. Rezultatele obținute demonstrează confirmarea parțială a ipotezei invocate în cercetare, conform căreia există o relație între trăsăturile de personalitate, predispoziția spre risc și nevoia de a căuta senzații la parașutiști. A fost identificată o corelație între nevoia de a trăi senzații tari și expresivitate, directivitate și extroversiune.

Referințe:

1. EȚCO, C. *Psihologia generală*. Chișinău: Centrul editorial poligrafic Medicina, 2007. 185 p.
2. HAVÂRNEANU, C., HAVÂRNEANU, G. *Psihologia riscului*. Iași: Polirom, 2015. 339 p.
3. LUCA, M. *Introducere în psihologia personalității*. Brașov: Editura Universității Transilvania, 2013. 170 p.
4. BOLDAK, A. Sensation Seeking as one of the Motivating Factors for Performing Skydiving. In: *Sport. Tourism*, 2016, no.23, p.94-97.
5. DOUGLAS, M. *Risk and Acceptability According to the Social Sciences*. London: Routledge. 1985. 128 p.
6. FISCHHOFF, B. *How safe is safe enough? A psychometric study of attitudes towards technological risks and benefits*, 1978, p.127-152.
7. FISHBEIN, M., AJZEN, I. *Belief, attitude, intention and behaviour: An introduction to theory and research*. MA: Addison-Wesley, 1975. 573 p.
8. WILDE, G. Risk homeostasis and traffic accidents: propositions, deductions and discussion of recent commentaries. In: *Ergonomics*, 1988, no.31, p.441-468.
9. ZUCKERMAN, M. *Behavioral expressions and biosocial bases of sensation seeking*. New York: Cambridge University Press, 1994. 459 p.
10. ZUCKERMAN, M. Personality and risk-taking: common biosocial factors. In: *J. Pers.*, 2000, no.68, p.999-1029.
11. САННИКОВА О. Пролонгированный подход к исследованию детерминационных процессов. В: *Наука и освіта: науково-практичний журнал* (Одеса), 2007, с.156-161.

Date despre autori:

Galina PRAVIȚCHI, doctor în psihologie, lector universitar, Facultatea de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: galina.pravitchi@usm.md

ORCID: 0000-0003-0838-1218

Olga AXENTII, magistru în psihologie, Programul de master Psihologie clinică, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: olgutaaxentii@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9163-4567

Prezentat la 26.10.2022